

Владимир ДАВЧЕВ

ДЕКАРТ И ПРОБЛЕМОТ НА ИНТЕРАКЦИЈА НА ДУХОТ И ТЕЛОТО

Еден од основните проблеми на Декартовиот дуализам е интеракцијата на духот и телото. Всушност, проблемот се состои во тоа да се објасни дали и како мислечката ствар (*res cogitans*) и протезната ствар (*res extensa*) можат да бидат во каузална интеракција, односно да се објасни како духот може да предизвика движење во телото и како телото може да предизвика осети, емоции и слични активности во духот.

Откако во делото "Медитации за првата филозофија", поточно во Шестата медитација, Декарт докажува дека материјалните тела навистина постојат и дека тие по нивната природа навистина и потполно се разликуваат од духот при што нивните атрибути - "мислењето" како атрибут на духот и "претежноста" како атрибут на материјата (телата) се потполно различни - директна каузална интеракција меѓу овие два ентитети се чини дека не еможна. Можноста за интеракција уште повеќе ја намалува и неговото тврдење дека количеството на материјата и движењето во светот е константно, што значи дека духот ниту може да создаде ниту да одземе количество на движење од она што веќе е распределено во светот. Таа константност на материјата и движењето. Декарт ја изведува од непроменливоста Божја, што би значело: штом Бог е непроменлив, тогаш и неговиот ефект, светот, мора да биде непроменлив. Бидејќи Бог во почетокот ја создал материјата, давајќи ѝ одреден квантум на мирување и движење, тогаш и сумата на материјата и сумата на движењето во светот мора да бидат постојани (константни). Затоа, доколку духот иницира, со акт на волја или некој друг вид активност, движење во телото, тогаш тоа би значело создавање дополнително количество движење од она што му е доделено на светот, од што би следело дека количеството на движење во светот не е константно и може да биде зголемено секогаш кога се појавува од волјата инициран акт.¹ Промената, тогаш, би се состоела од појава на настан во

¹ Види повеќе за ова во извонредната статија на: Peter, Mc. Laughlin "Descartes on Mind-Body Interaction and the Conservation of Motion", *The Philosophical Review*, Vol. 102, No.2 (April 1993), pp. 155-182

еден од двата меѓусебно различни ентитети. Според ова сфаќање движењата во просторот ги нарекуваме "физички" настани, а промените на состојбите во нас (во нашиот дух) ги нарекуваме "ментални" настани. Причините на физичките настани се секогаш физички, никогаш ментални, а причините за менталните појави се секогаш ментални, никогаш физички. Сето ова, сепак, не е последица од "вистинското разликување" помеѓу атрибутите, туку кажано со картезијанскиот јазик "мислењето" и "протегањето" се сметаат за вистински различни атрибути.

Од наведеново произлегува дека на прашањето "Како се поврзани духот и телото?" мора да се одговори одречно, односно тие воопшто не се поврзани. Меѓутоа, Декарт е длабоко свесен дека докажувањето на ваквото тврдење нема да биде лесно и тој е на големи маки да го потврди тоа, а мое мислење е дека тој и не се труди премногу околу тоа. Имено, во едно писмо упатено до принцезата Елизабета, ги сретнуваме следниве негови зборови:

Постојат два факти во врска со душата на човекот кои се основа на сите нешта што можеме да ги знаеме за нејзината природа. Првиот е дека таа мисли, вториот е дека е соединета со телото и влијае врз и трпи влијание од него во таа заедница. За вториот тешко да можам да кажам нешто; јас се обидов единствено првиот да го направам доволно разбирлив. Бидејќи мојата основна цел беше да ја докажам дистинкцијата меѓу духот и телото, до сега само во првиот бев успешен, а вториот може да биде многу тежок.²

Според ова, за Декарт телото што го нарекуваме "наше" постои исто како што постојат и другите тела во природата. Ако искуството ме учи да верувам дека сонцето и ѕвездите постојат, тогаш можам со сигурност да верувам дека и моето тело е материјално и дека постои. За постоењето на ова тело дознаваме од искуството, а за неговата основна природа, вели Декарт, преку набљудување на однесувањето на телото (што е доволно јасно изнесено во рамките на неговата философија на природата). Меѓутоа, за врската меѓу "јас" (сопството) како мислечка супстанција од една страна и телото за кое претпоставува дека му припаѓа од друга страна, Декарт вели дека искуството дава само "матна претстава".

Убедувањето, во кое ние обично веруваме дека е духот поврзан со телото, и телото со духот, е едно од посилните убедувања: неговата сила произлегува од секојдневното однесување, како свесно така и рефлексно

---

² Descartes: *Philosophical Letters*", translated and edited by Anthony Kenny, Oxford, Clarendon Press, 1970, p. 137, цитирано во: "The Unity of Descartes's Man" by Paul Hoffman, *The Philosophical Review*, Vol. XCV, No. 3, July 1986, pp. 342

(ненамерно). Но Декарт нема намера директно да ја доведе во прашање силината на ова убедување, туку неговата вистина. Секако, тоа не е толку едноставно. И покрај тоа што меѓусебната интеракција на духот и телото можеби е само случајно-нејасна претпоставка или една од главните предрасуди несвесно создадени за време на детството, Декарт наидува на тешкотија да го објасни она што го нарекуваме меѓусебен однос на духот и телото. Ако моето тело се сопне и падне јас чувствувам болка, а ако падне камен не чувствувам ништо. Зошто чувствувам болка во првиот случај, а во вториот не, ако тврдам дека не сум поинаку поврзан со каменот отколку што сум со телото? Кога сакам да се движи моето тело, тогаш се движат моите нозе, но кога Јас би посакал да се движи телото на мојот пријател, тоа не се движи. Зошто тогаш двете тела би се однесувале различно ако мојот дух не е во поинтимна врска со едното отколку со другото? Ако ваквата разлика во надворешното однесување на телата не се доказ за меѓусебно дејство, туку се едноставно пример на случајни и погрешни заклучоци, тогаш се поставува прашањето како да ја објаснам разликата меѓу "мене" и "моето тело" и разликата меѓу "мене" и каменот? Но иако не знам каква е врската што постои меѓу мене и телото, со сигурност можам да тврдам дека таа се разликува од врската што го поврзува телото за кое тврдам дека е "мое", од она тело што не е мое. Зарем не може да се каже ништо друго освен дека тоа е различна врска?

Мислам дека треба да напоменеме дека едно нешто е да се повикуваме на одредени основи за да покажеме дека врската меѓу редот на физичките и редот на менталните процеси не настанува според одредена причина-дека само настаните од ист вид можат да бидат каузално поврзани - а сосема друго нешто да се покаже дека нема никаква врска меѓу овие два реда процеси. Се чини дека второто Декарт никогаш не го зема предвид. Тоа на што тој се повикува во однос на врската дух-тело, не дава прифатливо и адекватно решение за проблемот. И во случај кога меѓусебното причинско-последично дејство на духот и телото се потврдува преку погрешни заклучоци, Декарт признава дека сигурно мора да постои врска меѓу духот и телото. Оттаму пред него се поставуваат две прашања: 1) Како знам дека постои некаква врска? и 2) Како може таа врска да се опише? (Можно е да знаеме дека духот и телото се поврзани, па сепак да не можеме да знаеме како се тие поврзани).

Во врска со првото прашање, одговорот на Декарт е дека "врската меѓу душата и телото е откриена интуитивно", односно таа е факт што наоѓа свое место во таканаречените "едноставни природи".³ Како одговор

³ Во веќе напоменатото писмо до принцезата Елизабета, Декарт го вели следново:

"Како прво, мислам дека поседуваме сигурни основни поими... Покрај основните, како што се постоењето, бројот и времето, кои се содржани во сè за што сме свесни, постојат и, за одредени

на второто прашање, во однос на врската, единствено што Декарт може да каже е дека духот и телото се така поврзани што секогаш кога се чини дека се во интеракција, произлегува дека духот е повод за физичките промени што се случуваат во телото, односно дека состојбите во телото се повод за менталните промени што се јавуваат во духот (душата). Но ова изгледа противречно на ставот на неговата Метафизика дека духот како *res cogitans*, чиј атрибут е мислењето, не може да трпи промена од телото кое се одликува со протежност (*res extensa*) како основен атрибут. Токму поради ова одговорот на второто прашање не може и не смее да се бара само во неговата Метафизика, туку треба да се анализираат одредени сфаќања во неговата Физика, поточно неговата психо-физика.

Анатомијата и физиологијата на Декартовата натуралистичка филозофија (Физика) е во сооднос со неговата небеска и терестријална механика. Живото тело или "машина" се разликува од неживото не во основата, туку едноставно во тоа што е посложено во однос на распоредот и функцијата на неговите делови и има поголема хетерогеност меѓу неговите најмали делови (атоми). Ова Декарт го сумира во: "...телото на човекот не е ништо друго туку статуа или машина создадена од земја", гледиште што подоцна ќе биде потврдено во мислењето изречено од Лајбниц: "Сè што се содржи во телото на човекот или во животното е исто толку механичко како и она што се содржи во еден часовник." ⁴

Декарт разликува два вида органски тела што можат да се движат (организми што се разликуваат од растенијата). Првите, едноставно наречени "животни" се едноставни машини или автомати. За нив е карактеристичен инстинктот, кој најчесто се смета за најкарактеристична активност, а кој инстинкт се сведува на автоматски движења кои се одвиваат исто како и движењата на вештачки создадените машини (направи). Во Декартовата шема животните се "физиолошки автомати", чија активност е раководена од законите на физиката. Така на пример пајакот е природен автомат за плетење, кртот автомат за копање и слично. Декартовото сфаќање на животните како биолошки машини не значи дека тие се објекти без осет. Декарт добро ја познавал анатомијата и вршел голем број секцирања на тела и органи, така што не му било

тела, (поимот) протежност... за душата тоа е мислењето... и на крај за единството на духот и телото и нивниот меѓусебен однос, ние имаме само идеја за ова единство, на која се засновува нашата идеја за силата на душата (*force*) да го движи телото, и силата на телото да влијае на душата и да предзвикува чувства и емоции." *Op. cit.* (Adam and Tannery, Vol. III, p. 664-664)

⁴ Споредувањето на човековото тело со часовникот била омилена илустрација во времето во кое живеел Лајбниц. Пред него оваа илустрација ја користеле Декарт и неговиот современик Геулин. Во суштина тоа е чисто механичко објаснување на телото и начинот на неговото функционирање.

непознато поседувањето на сетилата и нервната поврзаност на истите со мозокот. Тој знаел дека сетилата им овозможуваат на животните визуелна, аудиторна, сенсуална и друг вид поврзаност со светот. Според него животните не се слепи и глуви машини, туку тие се обдарени со она што Аристотел го подразбира како "сетилна душа".

Како што веќе беше кажано и телото на човекот исто така е разбрано како машина, но тоа е зачувано од механичкиот автоматизам со суверената контрола на *res cogitans*. Иако функциите на човечкото тело се механички, однесувањето на човекот во најширока смисла, вклучувајќи ги тука сознајните и волевите активности, не може да се објасни само со поимите на материјата и движењето, туку бара и други одредувачки атрибути - ментални (духовни).

Декартовиот обид да го разреши интерактивниот однос на духот и телото добива форма на паралелизам. Меѓудејството на духот и телото е очигледно и покрај тоа што можеби сме здобиле погрешни заклучоци на независното постоење на материјалните тела и имаме можност со помош на меморијата да замислиме еден свет на тела кои никогаш не сме ги осознале. Имено, Декарт прави разлика меѓу свесни активности и она што го подложуваме на свесно разгледување. Осетите, замислувањето и помнењето се ментални активности кои бараат погодна психолошка ситуација како можност за нивно појавување. Меѓутоа, објектите на нашите осети и фантазија, за разлика од осеќањето и фантазирањето, не се начини на свест. Проблемот што се јавува во врска со статусот на она што непосредно се чувствува и неговата врска со физичкиот предмет, кај Декарт не добива експлицитен одговор, а во суштина проблемот останува неразрешен и во современата теорија на познанието. Всушност, постојат два проблеми кои тој треба да ги разреши, едниот спротивен на другиот. Тоа се: како влијае материјалниот објект врз човечкото тело за да може тоа самото да го спознае објектот и како доаѓа до тоа кога духот сака телото, или дел од телото, да се движи или да изврши некоја друга волева активност, тоа навистина се движи?

Првото прашање е поврзано со сетилната перцепција. Неа Декарт ја дели на три дела и тоа: 1) серија на каузално поврзани настани кои во себе ги вклучуваат оние појави што се јавуваат во "надрознетото" тело и оние што ги стимулираат нервните завршетоци и сетилата на телото што ги прима овие осети; 2) одвивање на движењата почнувајќи од надрознетото сетило, преку нервите па сè до жлездата што се наоѓа во центарот на мозокот; 3) врз која што жлезда се произведува дразба (механичка дразба налик на отисок на печат во восок) во кој случај поради физичката дразба се јавува свесно дејство. Овие "голи факти" Декарт ги предочува за да ја разјасни сетилната стимулација и

перцепцијата. Сетилните квалитети настануваат во душата под влијание на нервите. Душата навистина, може да се каже, субјективно се чувствува како нематеријален принцип во целото тело, но од друга страна таа како неделива, мора во телото да има свое одредено место од кое делува на телото и прима влијание од него. Како што истакнува Декарт, тоа место е во еден непарен орган на телото, жлездата наречена *glandula pinealis* (епифиза). Тука душата непосредно се допира со "животните духови како еден најфин флуид екстрахиран од крвта, кој само по обемот на честиците се разликува од неа"⁵, а кои поаѓаат од мозокот и се простираат по целото тело. Преку тие "животни духови" нервите ги движат мускулите, а преку нив нервите ги примаат надворешните дразби и ги спроведуваат до мозокот. Декарт е на мислење дека од тоа место во мозокот, до кое тој ја сместува душата на сите страни поаѓаат нерви, односно дека тука сите нерви завршуваат, па затоа е можно душата да влијае врз сите делови на телото и да се чувствува субјективно во секој дел од телото како цела и неделива. Според него душата делува врз телото, а и тоа (телото) врз неа, непосредно, при што тоа е исто така делување на непосреден допир, како што и сите дејствија на материјалните делчиња се сведуваат на непосреден допир (судир).

Меѓутоа, последната фаза, од наведените три, не е доволна аргументација за да се надмине проблемот "дух и тело", бидејќи во неа Декарт наидува на проблемот како со своите метафизички тврдења да ја објасни транзицијата од физичката дразба врз физички орган (*glandula pinealis*) во чисто ментална операција на осознавање. Сите фази што ѝ претходат на оваа фаза се чисто физички фази каузално поврзани, но во оваа фаза се прекинува континуитетот, бидејќи според Декарт, врската меѓу надразнувањето на жлездата и актот на познание, не е каузална. Таа врска не е едноставно однос на временски след. Тоа произлегува оттаму што најфините делови на телото (животните духови) што се движат може да предизвикаат движење во други делови на телото, но не постои ситуација во која тие делови би предизвикале движење на нешто што *ex hypothesi* е неподвижно и непротежно, како што е тоа душата. Преминот од квантитет во квалитет може да се изведе под влијание на интерполација, но не со учество на физички и ментални посредници без оглед на нивниот број. Затоа како посебен проблем се јавува волјата или волевата активност.

При взаемното делување на душата врз телото и телото врз душата, душата ги прима од телото сите осети, имагинацијата и чувствата, и дотолку е чисто пасивна: сите тие феномени се потполно условени со материјални, физиолошки причини и не можат да се разберат без нив.

---

5 Rene, Dekart, "Strasti duše", Grafos, Beograd, 1981, str. 25

Наспроти тоа, душата единствено со својата волја влијае врз телото. Сепак, доколку погледнеме што Декарт кажува за влијанието на волјата врз телото, во суштина повторно наидуваме на тешкотии да ја разбереме врската меѓу духот и телото. Декарт тврди дека волјата на душата е слободна. Но за него ова е повеќе аналитичко тврдење, тврдење дека душата е активна во својата активност или пасивна во својата пасивност за време траењето на "страста".⁶ "Меѓутоа, да се биде слободен од волевата активност значи да се биде независен од никаква физичка активност. Слободата на волјата, тогаш би можела да се спротисти на страста и тоа не со "проверување" на емотивниот процес додека тој се одвива во нервниот систем, туку со "насочување" на текот на "животните духови" во правец на потиснување или инхибирање на движењата што се јавуваат во периферните нервни завршетоци на органите. Декарт е на голема мака околу тоа кон што да ја придодаде волјата: дали на душата како таква, или на заемната врска во душата и телото. Доколку ја придодаде на душата, тогаш природата на душата не е во чисто мислење, а доколку ја придодаде на врската на душата со телото, тогаш волјата би била пасивна, а треба да биде активна и слободна.

Сето ова нè наведува на прашањето: дали Декарт нуди решение за некоку проблеми кои се основни во разбирањето на поврзаноста на духот и телото? По сè изгледа дека не можеме да очекуваме потврден одговор. Сетилното искуство, емоционалното искуство и волјата во неговите објаснување се во интеракција, иако тоа се негира со термините што тој ги користи за објаснување. Вистина е дека како резултат на овие истражувања може да се дојде до едно општо прашање: како може свесната супстанција постојано да биде присутна во *glandula pinealis*? Но од каква полза би ни било ова прашање? Тоа би нè одвело до новото прашање - дали и "присуството" е исто така нејасно како и "единството"? Декарт претпоставува дека ги "растерал" нејаснотијата и конфузијата со:

а) одбирање на *glandula pinealis* како единствен и централен примач на сето што аферентните движења му го предаваат на телото, по што се одделуваат сите еферентни движења;

б) со идентификација на *glandula pinealis* со "центар на душата";

---

6 "Од два вида идеи што можеме да ги разликуваме во душата (од кои првата е нејзината активност, т.е. нејзината волја, а втората е страст... што ги содржи во себе сите видови перцепција), првата е апсолутна во нејзината сила и може да биде променета единствено под индиректно влијание на телото, додека втората, напротив, зависи од активностите што ги произведуваат (се мисли на страстите, В.Д.) и може да биде променета единствено индиректно од душата... Целата активност на душата се состои во тоа сакајќи нешто да предизвикава малата жлезда со која интимно е поврзана да се движи во правец што го произведува ефектот кој одговара на волевата активност.", Rene, Dekart, "Strasti duše", Grafos, Beograd, 1981, str. 55

в) со дистинкција на чистите механички движења (кои ги објаснуваат физичките промени) за разлика од "животните духови" (кои ги објаснуваат физиолошките промени)

Зарем не е чудно во однос на б), бидејќи душата не е сместена во простор, да се зборува за *glandula pinealis* како центар на душата, или дека душата е присутна во неа, зарем не е тоа погрешна метафора што произлегува од просторната аналогија? Не греша ли Декарт, кога претпоставува дека поради тоа што "животните духови" се ретки, активни и гасовити, па со тоа се помалку материјални, дека тие се подобри за интеракција со душата како мислечка супстанција? Нервите, кои се физички, се средина за "животните духови" во која тие се движат. Интерполацијата на посредници кои прават физичките функции да личат на ментални кога тоа не се и обратни, едноставни претставува развлекување на проблемот. Согласно Декартовата Метафизика и Физика, нема логички начин да се избегне неуспехот, Декарт не дава доказ за тоа како *res cogitans* може да ја движи *glandula pinealis* кога не ја движи ниту раката, ногата или било кој друг дел од телото. Материјата колку и да е ретка (како во случајот на "животните духови" или крвта) сеуште се одликува со протежност и движење и во крајна основа, според принципите на Декарт, таа е сепак "материјална". Иако го дозволува отелотворувањето во човекот, тој сепак не успева да покаже како се остварува компатибилноста на духот и телото во неговиот квалитативен дуализам.

Сепак и покрај неуспехот да го разреши проблемот што е присутен до денес, не треба да го занемариме она што Декарт го направил за нововековната филозофија и наука.

Имено, Декарт, прв пат точно го определува поимот дух, идентификувајќи го духот со свеста. Тој е прв меѓу сите дотогашни мислителите кој доаѓа до свеста за сопственото Јас или како што тоа го истакнува К. А. Стронг:

Душата не е емпириски факт, туку заклучок. Ова произлегува од Декартовиот аргумент, прочуеното "*cogito ergo sum*". Тука заклучокот, "*sum*" едноставно не значи дека "моите мисли постојат"; тој значи дека постои "*res cogitans*", различна од "*cogitatio*", и не непосредно дадена како што е "*cogitatio*" дадено. Ако душата беше непосредно дадена, тогаш таа не ќе беше изведена туку позната, а аргументот ќе произлезеше од тврдењето "*sum*". Вистинската премиса што, Декарт ја има на ум, не е "*cogitatio*", туку "*cogitatio fit*", "мислењето се одвива", па оттаму заклучокот е "*ergo sum*". "Јас сум: Јас" така е дадено во заклучокот, но не и во премисите.⁸

---

8 C. A. Strong, "Why the mind has a body", Macmillan, New York, 1903, p. 198

Во овој негов основен став, Декарт ја наоѓа навистина, онаа единствена и апсолутна вистина која неговиот сеопшт (радикален) скептицизам ја бара: ставот за апсолутно несомнената егзистенција на нашата свест.

Врз основа на оваа вистина тој за прв пат егзактно го поставува основниот филозофски проблем: проблемот за односот на материјата и духот. И античката филозофија (и схоластиката, која во основните поими не се издигна многу над неа) доаѓа навистина до поимот "дух", но духот таму сеуште има чисто формални особености, неговата реална природа, која се состои во свеста сеуште не била позната. Затоа античката филозофија и може да говори за различни души, придавајќи им одделни психички функции на поединечни душевни супстанции. Со утврдувањето на единството на свеста, Декарт го утврдува и единството на душевната супстанција, па затоа и спротивноста на материјата и духот се издигнуваат до екстремност.

Како и да е, не треба да се загуби од вид дека еден од основните филозофски проблеми, односот на духот и материјата во суштина се два различни проблеми: од една страна тоа е проблемот на единство на духот и телото, а од друга страна, проблемот на односот на душата и телото. Ако духот и материјата се засебни ентитети (супстанции), тогаш тешко дека може да стане збор за некакво единство меѓу нив, односно самиот проблем тогаш се отфрла. Меѓутоа, проблемот навистина постои, а дуализмот на Декарт не може да биде негово решение, токму поради тоа што врз негова основа не може да се реши и објасни вториот проблем - проблемот на взаемната поврзаност на душата и телото. Додека првиот проблем се однесува на духот и материјата воопшто, вториот проблем се однесува на поединечниот дух (сфатен како личност) и оној дел од материјата кој го опкружува поединечниот свесен дух, а тоа е органското тело. Доколку духот и материјата се навистина две диспаритетни супстанции, тогаш не може да се замисли како може материјата од која е создадено нашето тело да делува врз духот и обратно; тоа ни самиот Декарт не можел да го објасни.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Peter, McLaughlin: *Descartes on Mind-Body Interaction and the Conservation of Motion*, *The Philosophical Review*, Vol. 102, No. 2 (April 1993).
2. Hoffman, Paul: "The Unity of Descartes's Man", *The Philosophical Review*, Vol. XCV, No. 3, July 1986, pp. 342
3. Dekart, Rene: "Strasti duše", Grafos, Beograd, 1981
4. Strong, C.A.: "Why the mind has a body", Macmillan, New York, 1903
5. Keeling, S. V.: "Descartes", Oxford University Press, London, 1968

DESCARTES AND THE PROBLEM OF MIND - BODY INTERACTION

(Summary)

In the attempts to overcome the traditional mind-body problem, we cannot disregard Descartes's views on this matter because they still cause interest in the field of modern philosophy. In his attempt to combat scepticism Descartes is the first one who argued that the statements about conscious mental events seemed to enjoy immunity from sceptical doubt, since such events are a private acquisition of their possessor, who is immediately and non-inferentially aware of them and therefore cannot be mistaken about them. Among his contemporaries he is the first one who identifies, "mind" with, "consciousness."

Classical philosophy "reached" the concept of "mind", but only with its formal characteristics. Its real nature, which is in fact the consciousness, was not attained. Because of this classical philosophy identifies different souls and attributes some mental functions to certain substances. Establishing unity of consciousness, Descartes established unity of mind which results into extreme dualism between body as material and mind as mental entity.

Nevertheless, what should not be left out is the fact that one of the fundamental philosophical problems, that of relation between matter and mind, in fact consists of two problems. On the one hand there is the problem of unity between body and mind and on the other the problem of the relation between body and soul. If body and mind are different entities, then there cannot exist a unity between them, which eliminates the problem itself. But the problem does exist and Descartes's dualism cannot be a solution to it, because we cannot solve the second problem, that of the connection between body and mind on the basis of his assumptions. While the first problem concerns body and matter in general, the second takes into consideration "mind" understood as "person" as well as that part of matter that surrounds the individual mind, which is in fact the organic body. If mind and matter are considered as two different entities, then it is impossible to imagine how the substance (matter) our body is made of can influence mind and vice versa. This was inexplicable even to Descartes himself.